

LIJST VAN VRAGEN

De vaste commissie voor Defensie heeft een aantal vragen voorgelegd aan de minister van Defensie over de brief van de Algemene Rekenkamer van 18 december 2012 inzake het vastgoedplan Defensie (2012Z22420).

De voorzitter van de commissie,
Ten Broeke

De adjunct-griffier van de commissie,
Dekker

- Nr**   **Vraag**
- 1   Is er onderzoek gedaan naar het uitbesteden van vastgoeddiensten bij Defensie? Zo nee, waarom niet? Zo ja, wat waren de uitkomsten?
- 2   Klopt het dat uw nog te ontwikkelen visie op de toekomst van de krijgsmacht ingrijpende consequenties met zich mee kan brengen voor het vastgoed? Bent u bereid een nieuw Strategisch Vastgoedplan aan de Kamer aan te bieden, gelijktijdig met uw visie op de toekomst van de krijgsmacht?
- 3   Bent u bereid de Kamer halfjaarlijks met voortgangsrapportages te informeren over de ontwikkelingen en uitvoering van het Herbeleggingsplan Vastgoed Defensie (HVD)?
- 4   Welke mogelijkheden ziet u om de Kamer halfjaarlijks met voortgangsrapportages te informeren over de ontwikkelingen en uitvoering van het HVD?
- 5   Kunt u toelichten wanneer u de Kamer informeert over fase 3, het Strategisch Vastgoedplan Defensie, en hoe dit plan samenhangt met de maatregelen uit fase 1 en 2?
- 6   In de beantwoording van eerdere vragen gaf u aan dat veel cijfers en berekeningen gecontroleerd zijn door de interne accountantsdienst van Defensie. In hoeverre zouden deze uitkomsten af wijken wanneer een externe verificatie had plaats gevonden?
- 7   Welke maatregelen heeft u genomen na het rapport van de Algemene Rekenkamer (ARK) «Vastgoed van het Rijk» en de conclusie daarin dat Defensie onvoldoende controle heeft over zijn terreinen en gebouwen?
- 8   Heeft u naar aanleiding het rapport van de ARK «Vastgoed van het Rijk» de financiële verwachtingen voor de opbrengst van de vastgoedplannen bijgesteld?
- 9   Is er inmiddels werk gemaakt van het beter onderbouwen van het herbeleggingsplan?
- 10   Is inmiddels beter duidelijk welke eenheden gebruikmaken van welke gebouwen? Is hierdoor een aanpassing van het HVD noodzakelijk gebleken?
- 11   Zal de bezuiniging (taakstelling) op de exploitatie van het defensievastgoed van 61 miljoen euro per jaar vanaf 2017 worden gehaald?
- 12   Acht u het realistisch dat de beoogde besparingen van 61 mln. op het vastgoed in 2017 volledig gerealiseerd worden, gezien alle vertraging, onzekerheden en risico's?
- 13   Hoe komt het dat het soms onduidelijk is welke eenheden van Defensie gebruikmaken van welke gebouwen op diverse locaties?
- 14   Kunt u een actueel overzicht geven van alle besparingsmaatregelen die nog moeten worden genomen en van de maatregelen die al zijn genomen, maar waarvan de uitvoering achter op de planning ligt?
- 15   In hoeverre is de geplande besparing van 37 mln. in fase 1 reeds behaald? Is deze doelstelling haalbaar?
- 16   Wat is uw reactie op de vier risico's die de stuurgroep aanstipt? Hoe is hiermee rekening gehouden? Heeft dit in de praktijk tot problemen geleid en zo ja, welke?
- 17   Welke maatregelen neemt u om de risico's die de stuurgroep heeft benoemd in het HVD te beperken?
- 18   Hoeveel is in totaal aan verkoopopbrengsten binnen gekomen?
- 19   Hoeveel verwacht u nog aan te behalen verkoopopbrengsten? Zal dit voldoende zijn om de investeringen voor de uitvoering van het HVD te dekken?
- 20   Kunt u een overzicht geven van de reeds behaalde (structurele) besparingen, om zo een beeld te krijgen van het behalen van de taakstelling?
- 21   Kunt u specifiek uiteenzetten waar de verschillende besparingen neerslaan in de verschillende artikelen van de Defensiebegroting?

Nr	Vraag
22	Hoe beoordeelt u de waarschuwing van de Hoofddirectie Financiën en Control (HDFC) over het ontbreken van financiële dekking van het Vastgoedplan die de uitvoering van het plan zou kunnen beletten? Wat heeft u hiermee gedaan?
23	In hoeverre worden de risico's waar de HDFC op wees, zoals kosten verhuisvergoedingen en het ontbreken van plannen voor reductie van opslagcapaciteit, nu beheerst?
24	Kunt u toelichten wanneer u naar verwachting komt met de concrete maartregelen om fase 2 verder in te vullen en op welke manier u de totale bezuinigingsdoelstelling van 61 mln. van plan bent te bereiken?
25	Zijn er inmiddels concrete plannen om de vermindering van opslagcapaciteit (besparing van 10 mln.) te verwezenlijken? Zo ja, wat zijn deze plannen? Zo nee, waarom niet?
26	Komt u voor Verantwoordingsdag met een onderbouwing van de plannen om de besparingsmaatregel reductie opslag van 10 mln. concreet te maken? Zo nee, wanneer dan wel?
27	Klopt het dat u in fase 2 van het herbeleggingsplan voor het besparen van 20 mln. nog geen concrete invulling heeft gevonden? Hoe wilt u deze 20 mln. aan besparingen gaan invullen?
28	Hoe komt het dat de besparingsmaatregel om de oppervlakte voor opslag met twintig procent te verminderen vertraging heeft opgelopen?
29	Neemt u de aanbevelingen van de ARK op pagina 6 over?
30	Wat is de stand van zaken rondom de personele dekking van de stuurgroep HVD?
31	Zijn de bemensingsproblemen in de stuurgroep inmiddels opgelost?
32	Hoe komt het dat de stuurgroep, die het herbeleggingsplan moet uitvoeren, te maken heeft gehad met bemensingsproblemen en verschillende voorzitters binnen een jaar?
33	Uit welke personen bestaat de stuurgroep en aan wie rapporteert zij?
34	Hoe komt het dat de voortgangsrapportages van de stuurgroep niet voldoende informatie geven over de stand van zaken van het herbeleggingsplan? Welke specifieke verbeteringen zijn hier doorgevoerd?
35	Wanneer de voortgangsrapportages onvoldoende concreet zijn, hoe wordt door Defensie dan de voortgang van de bezuiniging in de gaten gehouden?
36	Neemt u de aanbevelingen van de ARK op pagina 7 over? Zijn hiervoor al maatregelen getroffen? Zo ja, welke? Zo nee, waarom niet?
37	Wanneer informeert u de Kamer over de voortgang en de topriico's bij het behalen van de besparingsdoelstellingen?
38	Op welke wijze wilt u omgaan met de kritiek van de ARK dat de aansturing van het HVD nog onvoldoende is, en dat de ARK zonder aanvullende informatie geen goed beeld kan krijgen van de voortgang en haalbaarheid van de maatregelen van het HVD?
39	Waarom is er geen vastlegging van de validatie door het HDFC van het besluit van de minister om de marinierskazerne te verplaatsen? Is deze risicovolle investering binnen Defensie door de HDFC getoetst?
40	Wat waren de bedenkingen van HDFC over het DMP-A besluit verplaatsen marinierskazerne?
41	Kunt u toelichten op grond waarvan u voor de investering in de marinierskazerne het DMP-proces beperkt tot fase A?

- Nr**   **Vraag**
- 42   Waarom beperkt u het DMP-proces ten aanzien van de marinierskazerne tot de A-fase? Het is toch gebruikelijk dat in fase B van het DMP-proces een vergelijking van alternatieven wordt gemaakt, waarbij per alternatief een raming van de levensduurkosten wordt opgesteld?
- 43   Waarom beperkt u het DMP-proces ten aanzien van de marinierskazerne tot de A-fase? Klopt het dat als het DMP-proces beperkt blijft tot fase A, het DMP niet gebruikt wordt om alternatieven aan de hand van criteria te selecteren?
- 44   In hoeverre heeft u invulling gegeven aan wat in de hoofdlijnen van het Defensiematerieel Proces over de A-fase is opgenomen (per verwervingsalternatief worden, binnen de gestelde kaders, de tijdsplanning en de kostenraming bepaald. Hierbij worden de totale levensduur en levensduurkosten («Life-Cycle Costs», LCC) in beschouwing genomen, dat wil zeggen zowel investerings-, exploitatie- als afstotingskosten) bij de DMP-A brief over de nieuwe marinierskazerne?
- 45   Klopt het dat uit de door Defensie gepubliceerde brochure over het Defensie Materieelproces niet is af te leiden dat investeringen in vastgoed niet het hele DMP-proces zouden doorlopen, en dat juist expliciet gesteld wordt dat investeringen in onder meer vastgoed zo complex zijn dat het DMP-proces zou moeten voorzien in de informatiebehoefte aan de bewindslieden en de Tweede Kamer? Waarom wilt u het DMP-proces bij de nieuwe marinierskazerne dan beperken tot de A-fase?
- 46   Waarom heeft u een DMP-A procedure, die normaal gesproken ruim een jaar duurt, in het geval van de nieuwe marinierskazerne in zes weken afgerond? Erkent u dat dit ten koste is gegaan van de zorgvuldigheid van de besluitvorming en de informatievoorziening aan de Kamer?
- 47   Wat is uw overweging om de locatiekeuze voor een marinierskazerne te beperken tot één alternatief (nieuwbouw)? Is het DMP-proces juist niet bedoeld om tot een afweging van alternatieven te komen?
- 48   Waarom bent u niet bereid om alsnog in de behoeftestelling voor de marinierskazerne meer alternatieven te betrekken, zoals ook de ARK logisch zou vinden gezien de financiële onzekerheden, de omvang van de investering en nieuwe inzichten die zijn ontstaan?
- 49   Bent u met de ARK van mening dat het, gezien de onzekerheden met betrekking tot de nieuwbouw van de nieuwe marinierskazerne, de omvang van de investering en nieuwe inzichten die tijdens het doorlopen van de DMP-A procedure zijn ontstaan, logisch zou zijn geweest om in het kader van de DMP-A procedure meer aandacht te besteden aan alternatieven, zoals het gebruik van reeds bestaande defensielocaties? Zo nee, waarom niet?
- 50   Klopt de vaststelling van de ARK, dat vanaf het moment dat de minister de voorkeur voor Zeeland uitsprak, er niet meer naar alternatieven voor een marinierskazerne in Vlissingen is gezocht? Waarom niet?
- 51   Deelt u de kritiek van de ARK dat het logisch zou zijn geweest als bij de nieuwe marinierskazerne meer aandacht zou zijn besteed aan alternatieven, zoals het gebruik van – reeds bestaande – defensielocaties?
- 52   Waarom gebruikt u het DMP proces niet om de mogelijkheid alternatieven af te wegen en op basis van levenskosten zowel investerings-, exploitatie- als afstotingskosten in samenhang te bezien?

- Nr**   **Vraag**
- 53   Waarom zijn niet beide opties (Doorn en Vlissingen) in de vergelijking (A-fase DMP) betrokken? Had dit vertraging opgeleverd in het proces?
- 54   Op welke manier gaat u de door de ARK genoemde risico's en onzekerheden in het DMP-proces ten aanzien van de marinierskazerne helder in beeld brengen en op welke wijze en wanneer wordt de Kamer hierover geïnformeerd?
- 55   Blijft u bij het besluit om geen gebruik te maken van de mogelijkheid die de DMP-procedure biedt om bij projecten van meer dan € 100 miljoen een maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA) uit te voeren? Zo ja, waarom? Zo nee, is het denkbaar om deze stap uit het DMP-proces naar voren te halen en een MKBA op te stellen waarin beide alternatieven worden meegenomen?
- 56   Hoeveel tijd zou het kosten om een MKBA over de locatiekeuze voor de marinierskazerne uit te laten voeren?
- 57   Is met de provincie Zeeland een politieke afspraak gemaakt om af te zien van een MKBA of uitgebreidere vergelijking van alternatieven binnen het DMP-proces?
- 58   Kunt u nader toelichten waarom het ruimtegebrek voor de kazerne in Doorn ook bij uitbreiding niet toekomstbestendig is?
- 59   Welke toekomstscenario's ziet u waarin een gemoderniseerde kazerne in Doorn niet toereikend is?
- 60   In hoeverre is de voorziene gemoderniseerde kazerne in Doorn voldoende voor de huidige behoefte?
- 61   Heeft u bij het ontwikkelen van de business case Doorn externe deskundigheid geraadpleegd om een actuele basis voor de waardebeoordeling van af te stoten onroerend goed te komen, mede gelet op de al langdurig slechte markt voor (bedrijfs-)onroerend goed?
- 62   Kunt u een nieuw business plan Doorn laten berekenen bij een veronderstelling dat de opbrengsten van het af te stoten vastgoed naar reële niveaus worden bijgesteld?
- 63   Kunt u, door middel van een vergelijkingstabel, toelichten waarom de vergelijkingen gunstig uitvallen voor nieuw investeren in Vlissingen, dit omdat u in uw reactie op de constatering van de ARK dat er niet lang naar alternatieven is gekeken, stelt dat dit wel is gebeurd?
- 64   Is in het kijken naar het alternatief Den Helder (al dan niet in combinatie met een gedeeltelijk openhouden van Den Helder) ook gekeken naar en gerekend met de vele rijksgebouwen die in Den Helder nu leeg staan, dan wel binnenkort leeg komen te staan (zoals het Gemini-ziekenhuis)?
- 65   Hoe onzeker acht u de ingeschatte exploitatievoordelen van de marinierskazerne in Vlissingen?
- 66   Deelt u de opvatting van de ARK dat Defensie eerst 100 tot 200 mln. moet investeren in een nieuwe marinierskazerne, om pas vanaf 2026 structureel 2,7 mln. per jaar te besparen, en dat hiermee de terugverdientijd die Defensie hanteert bij andere business cases fors overschreden wordt? Kunt u voor deze overschrijding overtuigende argumenten aandragen?
- 67   Kunt u de besparing van 2,7 mln. bij het bouwen van een nieuwe kazerne in Vlissingen duidelijker onderbouwen, met een vergelijking tussen Vlissingen en Doorn, gezien dat de Algemene Rekenkamer de oorspronkelijke onderbouwing onvoldoende acht?
- 68   Welke aanvullende maatregelen zijn nodig nu zowel bij nieuwbouw van een marinierskazerne in Zeeland als renovatie van de kazerne in Doorn de exploitatiekosten in absolute zin stijgen om de bezuinigingsdoelstelling van 61 mln. op exploitatie te behalen?

- Nr Vraag**
- 69 Hoe beoordeelt u de kritiek van de ARK dat nog onduidelijk is hoe Defensie de besparing van 2,7 mln. kan realiseren bij de nieuwe marinierskazerne in Vlissingen, «aangezien de besparing gebaseerd is op een theoretische vergelijking met een nog niet bestaande kazerne in Doorn»?
- 70 Wordt de geraamde besparing van 2,7 mln. door u meegerekend in het totale pakket van besparingen van 61 mln. op exploitatielasten in 2017 terwijl deze besparing door de nieuwe kazerne pas vanaf 2026 is voorzien?
- 71 Hoeveel jaar duurt het om met de verlaagde exploitatiekosten van 2,7 mln. het verschil tussen de nieuwbouwkosten van Vlissingen en de moderniseringskosten van Doorn te dekken?
- 72 Kunt u nader toelichten hoe de investering voor de nieuwe kazerne in Vlissingen past in het totale pakket van investering dat nodig is voor het Herbeleggingsplan Vastgoed Defensie van meer dan 400 mln.? Komt deze investering daar nog bovenop?
- 73 Deelt u de inschatting van de ARK dat de investering voor de nieuwe marinierskazerne op gespannen voet kan staan met de aanzienlijke voorinvestering van meer dan 400 mln. die nodig is om de andere HVD-plannen te kunnen uitvoeren? Is al dekking gevonden binnen de Defensiebegroting voor de financiering? Zo ja, welke?
- 74 Welke maatregelen neemt u om de door de Algemene Rekenkamer genoemde risico's ten aanzien van de nieuwe marinierskazerne in Vlissingen beheersbaar te houden en te verkleinen?
- 75 Bent u bereid uw besluit om een nieuwe marinierskazerne in Vlissingen op te schorten tot na het presenteren van uw visie op de toekomst van de krijgsmacht, aangezien veranderingen in omvang, samenstelling en inrichting van de krijgsmacht gevolgen hebben voor de behoefte aan vastgoed?
- 76 Wat zijn de genoemde risico's bij de nieuwbouw in Vlissingen? Zitten hierbij ook financiële risico's? Zo ja, welke?
- 77 Kunt u een reactie geven op het feit dat de enorme investering die Defensie moet doen voor de marinierskazerne in Zeeland een forse overschrijding betekent van de terugverdientermijn van vijf jaar die Defensie hanteert bij andere businesscases? Waarom is hier een uitzondering gemaakt?
- 78 Deelt u de bevinding van de ARK dat het besluit om in Vlissingen een nieuwe marinierskazerne te bouwen (financieel) risicovol is; dat er geringe aandacht was voor alternatieven, er slechts op theoretische gronden gebaseerde aannames zijn, er sprake is van een lange terugverdientijd en van een grote omvang van de investering die uitvoering van andere HVD-maatregelen kan belemmeren?
- 79 Waarom heeft u bij het besluit voor Vlissingen gekozen voor een aantal voor de exploitatiekosten gunstige aannames, zoals energiezuinig bouwen? Erkent u dat op zo'n manier een faire vergelijking met renovatie van de Van Braam Houckgeestkazerne onmogelijk wordt, tenzij u in de vergelijking ook energiezuinig bouwen meeneemt in de renovatie van de Van Braam Houckgeestkazerne?
- 80 Waarom heeft u bij de nieuwe marinierskazerne voor het eerst in het DMP-A gekozen voor energiezuinig bouwen, zonder dat dit verplicht is? Te meer daar de investering van 8 mln. een besparing van 1 mln. oplevert en daarmee een terugverdientijd heeft die uitstijgt boven de interne norm van het ministerie van Defensie van vijf jaar?
- 81 Hoe beoordeelt u de vraag die de ARK opwerpt, of het ministerie van Defensie er alles aan gedaan heeft om voor het ruimtegebrek op de Van Braam Houckgeestkazerne een oplossing te vinden?

- Nr**   **Vraag**
- 82   Welk bedrag is beschikbaar in het HVD voor saneringskosten?
- 83   Is er nu wel een onderbouwd plan met realistische opbrengsten en een reëel tijdpad voor het afstoten van defensie terreinen?
- 84   Kunt u een overzicht geven van de inschatting van de risico's van de beoogde daling van de exploitatiekosten?
- 85   Zijn er reeds vertragingen opgetreden nu het ministerie afhankelijk blijkt te zijn van het binnenkrijgen van verkoopopbrengsten voor het bekostigen van herbeleggings- en afstootkosten, of verwacht u dat deze er in de toekomst aankomen?
- 86   Waarom is er met Financiën enkel een middelenafpraak gemaakt over fase 1? Wat gebeurt er met opbrengsten uit fase 2?
- 87   Welke middelenafspraken zijn er met het ministerie van Financiën over de opbrengsten uit fase 2 en waar komen deze middelen beschikbaar op de Defensiebegroting?
- 88   In hoeverre zijn er met het ministerie van Financiën (middelen)afspraken gemaakt over de opbrengsten van het afstoten van defensie vastgoed in Fase 2a en Fase 2b van het herbeleggingsplan? Komen deze opbrengsten ook ten goede aan de defensiebegroting?
- 89   Zijn er naar aanleiding van de motie Knops middelenafspraken met het ministerie van Financiën gemaakt over de opbrengsten uit fase 2 en waar komen deze middelen beschikbaar op de Defensiebegroting?
- 90   Welke lessen trekt u uit het proces van afstoten van 53 militaire terreinen (PrOMT)? Welke risico's zijn toen onderschat? Wanneer wordt de Kamer geïnformeerd over de uitkomsten en evaluatie van het afstoten van deze terreinen? Kunt u daarbij ook aandacht geven aan de opbrengsten in relatie tot de boekwaarde, de kosten van herbesteding en sloop en inzicht geven in het tijdpad van het afstotingsproces? Kunt u een overzicht aan de Kamer sturen met per terrein de opbrengsten in relatie tot de boekwaarde, de kosten van herbesteding en sloop per vierkante meter en de vertraging ten aanzien van de eerste inschattingen bij het afstotingsproces?
- 91   Op welke manieren zijn de huidige plannen ten aanzien van het vastgoed van Defensie uitgebreider onderbouwd qua opbrengsten tijdpad in verband met PrOMT?
- 92   Waarom is het rapport «Verkocht wegens vrede» van de Dienst Landelijk Gebied niet officieel aan de Kamer aangeboden? Bent u bereid de Kamer dit rapport alsnog aan te bieden met een begeleidende brief waarin u de «lessons learned» samenvat?
- 93   Wanneer bent u bereid de Kamer een vastgoedplan te presenteren met realistische opbrengsten en een reëel tijdpad voor het afstoten van defensie terreinen, waarbij nadrukkelijk ingegaan wordt op risico's, zoals vertraagde oplevering door het ministerie van Defensie zelf, langdurig overleg over de herbesteding, hoge saneringskosten en de ongunstige markt?
- 94   Voor welke terreinen die in fase 1 en 2 zijn opgenomen verwacht u dat er kosten zullen moeten worden gemaakt om de terreinen te saneren? Kunt u een raming geven van de kosten?
- 95   Is er inmiddels meer duidelijkheid over de hoogte van saneringskosten? Zo ja, hoe hoog zijn deze en hoe worden deze gefinancierd? Zo nee, waarom niet?
- 96   Waarom heeft u voor het HVD nog geen inzicht in de hoogte van de saneringskosten voor bodemverontreiniging, asbest en explosieven? Wanneer kunt u een raming van deze kosten aan de Kamer doen toekomen?
- 97   Waarom is ervoor gekozen geen interdepartementale werkgroepen op te zetten om het afstootproces te begeleiden? Gaat dit in de toekomst nog gebeuren?

Nr	Vraag
98	Kunt u specifiek ingaan op het risico dat ongunstige marktomstandigheden in de komende jaren het lastig zullen maken om defensieobjecten voor een goede prijs af te stoten? Op welke wijze houdt Defensie hier rekening mee in de plannen?
99	Zijn er al gronden door het Rijksvastgoed- en ontwikkelingsbedrijf (RVOB) van Defensie overgenomen waarvoor het RVOB risicodragend is? Om welke terreinen gaat dit en welke financiële afspraken zijn hierover gemaakt?
100	Kunt u bij het voor Verantwoordingsdag aangekondigde uitgewerkte overzicht over het Herbeleggingsplan Vastgoed Defensie ook een plan van aanpak formuleren voor het afstootproces, met daarbij een onafhankelijke risicoanalyse?